

O polskich odpowiednikach czeskich przymiotników potencjalnych w korpusie Intercorp oraz w słownikach dwujęzycznych

Lenka Ptak

Uniwersytet Wrocławski

Abstract

The article focuses on a specific category of deverbal adjectives which convey the notion of possibility/potentiality. These adjectives are characterized by a high degree of productivity and semantic compositionality, especially in Czech language. Their regular meaning is clearly expressed by specialized suffixes, Czech suffix *-itelný/-itelný*: *čistitelný*, *dělitelný*, *měnitelný*, *nahmatatelný*, *porovnatelný*, *viditelný* and Polish suffix *-alny*: *dopuszczalny*, *jadalny*, *nieporównywalny*, *niewidzialny*, *przesuwalny*, *wyleczalny*. The number of Polish *-alny* adjectives recorded in the dictionary is smaller than Czech *-itelný/-itelný* adjectives. That is why in Polish language these words have different equivalents. The selected adjectives are analysed on the basis of Czech parallel corpus Intercorp and Czech and Polish bilingual dictionaries.

Keywords: comparative linguistics, word formation, corpora, adjectives, suffixes, translation

Abstrakt

Artykuł zawiera omówienie problematyki przymiotników potencjalnych, czyli przymiotników, które zawierają w swym znaczeniu składnik '(nie)może/(nie)można. W opisywanych językach istnieją formanty główne, wykorzystywane w derywacji przymiotników o znaczeniu potencjalnym. Formatami głównymi są następujące przyrostki:

cz. čistitelný, dělitelný, měnitelný, nahmatatelný, porovnatelný, viditelný oraz pol. *-alny* np. *dopuszczalny, jadalny, nieporównywalny, niewidzialny, przesuwalny, wyleczalny*.

Jak wynika z przeprowadzonych wcześniejszych analiz, czeskie derywaty z formantami cz. – *telný/-itelný* są liczniejsze niż formacje na *-alny* w języku polskim. Dlatego też w języku polskim derywaty te mają różne odpowiedniki. W artykule zostanie przedstawiona analiza omawianych przymiotników w czeskim korpusie paralelnym InterCorp oraz w słownikach dwujęzycznych.

Słowa kluczowe: językoznawstwo porównawcze, słowotwórstwo, korpus, przymiotniki, sufiksy, przekład

Przymiotniki odczasownikowe ze znaczeniem potencjalnym wyodrębniane są w języku czeskim i polskim w gramatykach i większych opracowaniach jako podklasa derywatów odczasownikowych. Przymiotniki będące przedmiotem naszej analizy w niektórych opracowaniach dotyczących języka czeskiego i polskiego nazywane są przymiotnikami możliwościowymi. Potencjalność jest pojęciem wieloznacznym i jako takie ma w obrębie słowotwórstwa różne zastosowania terminologiczne. W *Gramatyce współczesnego języka polskiego* Krystyna Kallas definiuje przymiotniki potencjalne jako przymiotniki zwykle określające rzeczowniki w funkcji obiektu czynności, stąd nazywane są one możliwościowymi biernymi i rzadko występują przy rzeczownikach w roli subiektów czynności. Autorka wyodrębnia je jako podklasę derywatów odczasownikowych i określa je jako predyspozycyjne. Przymiotniki takie, jak pisze autorka, zawierają dodatkowo informację o predyspozycji, czyli skłonności – w szerokim sensie – do wykonywania czynności czy też podlegania jej, a także znajdowania się w określonym stanie (Kallas 1998, 471, 478).

W opisywanych językach istnieją formanty główne wykorzystywane w derywacji przymiotników o znaczeniu potencjalnym, które charakteryzują się dużą produktywnością oraz regularnością semantyczną i strukturalną. W każdym z opisywanych języków istnieją również formanty peryferyjne, które mogą tworzyć przymiotniki interesującego nas typu. Takim przymiotnikom towarzyszą zazwyczaj inne znaczenia niż potencjalne,

może to być znaczenie habitualne, kwantytatywne czy oceniające, np. w języku polskim są to formanty *-liwy, ony, -any* czy *-ny* (*przeziąkalny materiał* ‘taki, który może (łatwo) przeziąkać’, a *przeziąkliwy materiał* ‘taki, który łatwo przeziąka’).

W języku czeskim środkiem słotwórczym jest formant *-telný/-itelný*, który wykorzystywany jest wyłącznie w derywacji przymiotników odczasownikowych. W derywacji przymiotników odczasownikowych o znaczeniu potencjalnym w języku polskim wykorzystywany jest formant *-alny*, który może występować również w derywacji przymiotników odrzeczownikowych. Rzeczowniki motywujące mają na ogół genezę obcą, np. *kontynentalny* ← *kontinent*, *sentymentalny* ← *sentyment*. Wśród przymiotników na *-alny* istnieje też znaczna liczba przymiotników, które nie zawierają informacji o możliwości wykonania jakiejś czynności, ale w sposób bezpośredni wyrażają wykonywanie lub podleganie czynności czy też podleganie procesowi, np. *grzebalny* – ‘służący do grzebania zmarłych, związany z obrzędem grzebania’. Niektóre przymiotniki mogą być interpretowane w zależności od kontekstu jako predyspozycyjne lub niepredyspozycyjne, np. *jadalny grzyb* ‘taki, który można zjeść’, a *jadalny pokój* ‘taki, w którym się jada’.

Jak wynika z wcześniej przez nas przeprowadzonej szczegółowej analizy przymiotników potencjalnych, czeskie formacje na *-telný/-itelný* są liczniejsze niż polskie przymiotniki potencjalne na *-alny*. W języku czeskim ogólna liczba derywatów z formantem *-telný/-itelný* według SSJČ równa się 680. Jeżeli chodzi o język polski, w materiale słownikowym (SJPDor) obserwujemy większe różnice pod względem liczby derywatów utworzonych za pomocą formantu *-alny* (252) niż w języku czeskim (Ptak 2009, 134-135)¹.

Czeskie i polskie przymiotniki potencjalne charakteryzują się bardzo dużą zgodnością pod względem funkcjonowania w tekstach i przekładach. Do bliższej analizy polskich odpowiedników czeskich przymiotników na *-telný/-itelný* w niniejszym artykule wykorzystaliśmy czeski korpus językowy InterCorp. Podstawę materiałową w opisie przymiotników interesującego nas typu stanowi słownik dwujęzyczny czesko-polski.

InterCorp to zapoczątkowany w 2005 roku projekt Uniwersytetu Karola w Pradze, a zarazem część Czeskiego Korpusu Narodowego². Współczesną strukturę ČNK ilustruje tabela nr 1.

¹ Podstawowy korpus przykładów w danej monografii wyekscerpowany został z dużych słowników objaśniających typu akademickiego. Wykorzystywane w badaniach słowniki mają około 120 000 (SJPDor) haseł a SSJČ notuje ponad 192 000 wyrazów i mimo istniejących między nimi różnic mogą być dobrą podstawą materiałową w badaniach porównawczych.

² Adres internetowy ČNK www.korpus.cz; Czeski Korpus Narodowy – Český národní korpus (ČNK), będący rozległym grantem akademickim, którego celem jest stworzenie komputerowego korpusu przede wszystkim czeszczyzny pisanej. Ogólny zakres tekstów, które ČNK

Tabela 1. Struktura Czeskiego Korpusu Narodowego

Czeski Korpus Narodowy (ČNK)		
Korpusy synchroniczne		Korpus diachroniczny
Zawierają współczesne teksty czeskie: teksty beletrystyczne – autor urodzony po roku 1880, utwór był wydany po roku 1945 a jest ciągle czytany i wydawany teksty specjalistyczne – utwór był wydany po roku 1989 publicystykę – nie jest starsza niż 5 lat		Zawiera teksty w języku czeskim pochodzące z różnych okresów czasu począwszy od XIV wieku, stanowi narzędzie badawcze dla analizy ewolucji języka.
Korpusy pisane	Korpusy mówione	Korpus pisany
SYN SYN2013PUB SYN2010 SYN2009PUB SYN2006PUB SYN2005 SYN2000 SYN	ORAL2013 ORAL2008 ORAL2006 Korpusy specjalistyczne BMK – Brněnský mluvený korpus PMK – Pražský mluvený korpus SCHOLA2010	DIAKORP
Korpusy specjalistyczne CZESL-PLAIN CZESL-SGT JEROME KSK-DOPISY LINK ORWELL SKRIPT2012		
Korpusy obcojęzyczne		
Korpus paralelny		
INTERCORP		

W strukturę Czeskiego Korpusu Narodowego wchodzi również pisane korpusy ARANEA oraz pisane korpusy jednojęzyczne deWaC, frWaC, itWaC, ukWaC (korpus języka niemieckiego, francuskiego, włoskiego oraz brytyjskiego angielskiego). Czeski

w korpusach opracował i udostępnił, to ponad 2,2 mld słów w jednojęzycznych i 850 mln słów w obcojęzycznych korpusach paralelnych.

Korpus Narodowy zawiera również jednojęzyczne korpusy specjalistyczne DOTKO (korpus języka dolnośląskiego), HOTKO (korpus języka górnośląskiego), IestRepublicain (korpus tekstów francuskiego pisma L'Est Républicain).³

InterCorp jest dużym synchronicznym korpusem paralelnym, obejmującym 38 języków. Jest to rodzaj korpusu, który zestawia jednakowo treściowe teksty w różnych językach – tekst rodzimy w sąsiedztwie jego obcojęzycznego przekładu. Korpus ten zawiera różne teksty przede wszystkim beletrystyczne, ale i publicystyczne, czy teksty administracyjne. W korpusach paralelnych, takich jak InterCorp wykorzystywane są specjalne programy zestawiające (parujące) tzw. *aligners*, które obydwa zestawy tekstów „układają” obok siebie tak, by zdania, wyrazy i ich połączenia w obu językach korespondowały ze sobą. Język czeski jest dla InterCorpu językiem kluczowym. Aktualnie online dostępna jest wersja 8 udostępniona dla użytkowników w czerwcu 2015r., która zawiera łącznie 1423 miliony słów w tekstach obcojęzycznych i 174 milionów słów w tekstach czeskich. Zastosowanie korpusu językowego jest pewnego rodzaju radykalnym przełomem w lingwistyce, którego pokłosiem stało się powstanie lingwistyki korpusowej. Korpus równoległy ma służyć, między innymi, jako źródło danych do badań teoretycznych, analiz leksykograficznych, poszukiwań studenckich, projektów dotyczących nauki języków obcych, ale pierwszorzędne znaczenie ma w praktyce translacji, gdyż proponuje znacznie bogatszą paletę ekwiwalentów tłumaczeniowych wyjściowego wyrazu, frazeologizmu lub zdania, niż dotychczasowe słowniki przekładowe.

Wykorzystywana w tej pracy część InterCorpu to korpus czesko-polski wersja 8. Materiałem poddanym badaniu będą właśnie przykłady z tego korpusu oraz pary ekwiwalentów wygenerowane automatycznie metodą wyrównania segmentów słownych – *word-to-word alignment*; w nomenklaturze polskiej występuje w tym kontekście również termin „wiązanianie tekstów”. Metoda ta umożliwiła frekwencyjną analizę problemu zasygnalizowanego w temacie w oparciu o wymogi walencyjne i semantyczne wyekscerpowanych leksemów. Jak już wspomnieliśmy podstawę materiałową stanowi słownik dwujęzyczny czesko-polski (*Słownik czesko-polski*, 2010).

Szczegółowej analizie zostały poddane czeskie derywaty z negacją na *-telný/-itelný* wyekscerpowane ze słownika czesko-polskiego, które następnie odszukane zostały w korpusie. Przymiotniki potencjalne z morfemem zaprzeczenia *ne-* są licznie reprezentowane w języku czeskim. Łatwość, z jaką negowane są owe przymiotniki wynika niewątpliwie z funkcji przymiotników, którą pełnią jako część mowy. Związana jest również

³ Więcej na ten temat <http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:uvod> (date of access September 10, 2015).

z modalnym charakterem badanych przymiotników, z potrzebą określenia niemożliwości zaistnienia jakiejś czynności. W słownikach akademickich języka czeskiego i polskiego dla derywatów będących przedmiotem naszej analizy używane są takie definicje, jak:

czes. ‘takový, který se nedá’, ‘takový, který nelze’
 pol. ‘niedający się’, ‘niemożliwy do’, ‘niemogący być’

Z materiału słownikowego (*Słownik czesko-polski*, 2010) wyekscerpowano 84 derywaty odczasownikowe na *-telný/-itelný* występujące w formie zaprzeczonej, które zostały umieszczone w słowniku jako hasła główne. Ze względów praktycznych (niemożliwości opisanego w niniejszym artykule wszystkich 84 derywatów) w tabeli nr 3 i 4 zostały umieszczone tylko wybrane przymiotniki na *-telný/-itelný* z negacją oraz ich polskie odpowiedniki odnotowane w słowniku czesko-polskim oraz w korpusie InterCorp (wersja 8). Brak niektórych odpowiedników czeskich przymiotników na *-telný/-itelný* w tabelach nr 3 i 4 nie oznacza bynajmniej, że nie instnieją one we współczesnym języku polskim. Listę derywatów wyekscerpowanych z korpusu InterCorp oraz słownika czesko – polskiego można by poszerzyć o przykłady ze słowników akademickich języka polskiego oraz wypisów własnych, np. *nepozorovatelný – niewidzialny; nedosažitelný – niedościgniony, nepozorovatelný – niewidoczny*. Słownik SJP Dor odnotowuje 106 przymiotników odczasownikowych na *-alny* występujących w formie zaprzeczonej. Zakres tematyczny obecnego artykułu został jednakże zawężony do materiałów źródłowych InterCorp oraz słownika dwujęzycznego czesko – polskiego, w celu pokazania możliwości innowacyjnych lingwistyki korpusowej.

Polskie odpowiedniki czeskich przymiotników na *-telný/-itelný* znajdujące się wyłącznie w korpusie InterCorp opatrzone są symbolem ‘*’ przed wyrazem. Dodatkowo w tabeli 3 podajemy frekwencję wyrazów w tekstach oryginalnych jak i również w ich przekładach umieszczonych w wykorzystywanym przez nas korpusie. Obliczenie częstotliwości wyrazów występujących w określonym zbiorze tekstów stanowi jedno z najczęściej stosowanych narzędzi lingwistyki korpusowej. Spisy wyrazów występujących w zbiorze tekstów stają się nierzadko podstawą tworzenia słowników.

Tabela 3.

Czeski przymiotnik potencjalny z negacją na <i>-telný/-itelný</i>	Polskie odpowiedniki czeskich przymiotników z negacją na <i>-telný/-itelný</i>				
	Przymiotniki z sufiksem <i>-alny</i>	Przymiotniki z sufiksem <i>-ny</i>	Przymiotniki z sufiksem <i>-íwý</i>	Przymiotniki z sufiksem <i>-lý</i>	Przymiotniki o postaci imiesłowów biernych z sufiksem <i>-otý, -lý</i>
<i>nedocenitelný</i> (13)					<i>nieoceniony</i> (2)
<i>nedoručitelny</i> (2)					<i>niedostarczony</i> (1)
<i>nedosažitelný</i> (39)	<i>nieosiągalny</i> (11)	<i>*niedostępny</i> (6) <i>*nieuchwytny</i> (1)		<i>niedosięgły</i> (1)	
<i>nemyslitelný</i> (33)	<i>*niemyobrazalny</i> (3)		<i>niemożliwy</i> (3)		
<i>nenahraditelný</i> (30)	<i>*nietykalny</i> (1)	<i>*niezbędny</i> (1)			<i>niezastąpiony</i> (18)
<i>nenapodobitelný</i> (12)	<i>*niepowtarzalny</i> (3)				
<i>nenapravitelný</i> (36)	<i>*niereformowalny</i> (1)	<i>*niepoprawny</i> (13)			
<i>neobyvatelný</i> (4)	<i>niezamieszkalny</i> (0)				
<i>neodčinitelný</i> (2)	<i>*niewybaczalny</i> (1)				
<i>neoddělitelný</i> (9)	<i>*nierozdzielalny</i> (5)	<i>nierozdzielny</i> (1) <i>nierozłączny</i> (0)			
<i>neodolatelný</i> (59)					<i>nieodparty</i> (8) <i>nieprzeciężony</i> (0)
<i>neodpustitelný</i> (19)	<i>niewybaczalny</i> (12)				
<i>neodvolatelný</i> (29)	<i>nieodwołalny</i> (23) <i>*nieodwracalny</i> (3)				

Czeski przymiotnik potencjalny z negacją na <i>-telný/-itelný</i>	Polskie odpowiedniki czeskich przymiotników z negacją na <i>-telný/-itelný</i>				
	Przymiotniki z sufiksem <i>-atny</i>	Przymiotniki z sufiksem <i>-ny</i>	Przymiotniki z sufiksem <i>-lwy</i>	Przymiotniki z sufiksem <i>-fy</i>	Przymiotniki o postaci imiesłowów biernych z sufiksem <i>-ony, -ty</i>
<i>neotřesitelný</i> (83)	*niepodważalny (1)	niezachwiany (5)			niezłomny (4) *niewzruszony (12) *niezmącony (3)
<i>nepochopitelný</i> (85)				niezrozumiały (29)	niepojęty (26)
<i>nepolepšitelný</i> (8)		niepoprawny (6)			
<i>nepopsatelný</i> (45)		nieopisany (8) niewymowny (0)			*niewysłowiony (1) *niepojęty (1)
<i>neporazitelný</i> (70)		*niepokonany (18)			niezwyciężony (17)
<i>neporovnatelný</i> (2)	nieporównywalny (0)				
<i>neporušitelný</i> (13)	nienaruszalny (0) nietykalny (0)				
<i>nepostižitelný</i> (5)	niedostrzeżalny (1)	nieuchwytny (2)			*niepojęty (1)
<i>nepozorovatelný</i> (2)	niedostrzeżalny (1) niezauważalny (0)				
<i>neproniknutelný</i> (28)					nieprzeniknione (12)
<i>nepředstavitelný</i> (25)	niewyobrażalny (rzad.) (6)	niewiarygodny (0)	*straszliwy (żał) (1) *niemożliwy (1)		

Tabela 4.

Czeski przymiotnik potencjalny z negacją na <i>-telný/-itelný</i>	Polskie odpowiedniki czeskich przymiotników z negacją na <i>-telný/-itelný</i>	
	wyrażenie do+dopełniacz rzeczownika odczasownikowego	zwroty opisowe lub przymiotniki bliskoznaczące nieoddające jednak pełnej treści danej formacji
<i>nedocenitelný</i>	<i>*nie do przecenienia</i>	<i>*taki, którego nie można przecenić</i> <i>*niezwykle cenny</i> <i>*taki, który wręcz nie ma ceny</i> <i>*bezcenny</i> <i>*(człowiek) wartościowy</i>
<i>Nedosazitelný</i>	<i>*niemożliwy do osiągnięcia</i>	<i>*poza zasięgiem</i> <i>*taki, który nie da się osiągnąć</i> <i>*taki, który wydają się być daleko (život)</i> <i>*niemożliwy (realizacja celu)</i>
<i>nedoručitelný</i>		<i>taki, którego nie można doręczyć</i> <i>*taki, którego nie można dostarczyć</i>
<i>nemyslitelný</i>	<i>nie do pomyślenia</i> <i>*niemożliwy do pomyślenia</i>	<i>*taki, który nie mieści się w głowie</i> <i>*taki, który nie może istnieć bez</i>
<i>nenahraditelný</i>	<i>*nie do odzyskania</i> <i>*nie do zastąpienia</i>	<i>*(mażel) idealny</i>
<i>nenapodobitelný</i>	<i>nie do naśladowania</i> <i>*nie do podrobienia</i>	<i>*jeden w swym rodzaju</i> <i>*niemożliwy do naśladowania</i> <i>* (hlas) charakterystyczny</i>
<i>nenapravitelný</i>	<i>nie do naprawienia</i>	<i>*(člověk) nieuleczalny, szalony, nieprzejednany, nędzny, bez skrupułów, zatracony, szalony</i>
<i>neobyvatelný</i>	<i>nie nadający się do zamieszkania</i> <i>*nie nadający się do spania</i>	
<i>neodčinitelný</i>		<i>(chyba) nie do naprawienia</i>
<i>neoddělitelný</i>		<i>*taki, którego nie można oddzielić</i> <i>*nierozdzielnie związane</i>

Czeski przymiotnik potencjalny z negacją na <i>-telný/-itelný</i>	Polskie odpowiedniki czeskich przymiotników z negacją na <i>-telný/-itelný</i>	
	wyrażenie do+dopełniacz rzeczownika odczasownikowego	zwroty opisowe lub przymiotniki bliskoznaczne nieoddające jednak pełnej treści danej formacji
<i>neodolatelný</i>		(<i>úsměv, krása</i>) <i>zniewalający</i> *przekonujący *porywający *kuszający *doskonały *taki, któremu nie można się oprzeć *taki, któremu nie sposób się oprzeć *taki, którego łatwo pokochać *bardzo pociągający *dziarski *niezmordowany
<i>neodpustitelný</i>		*taki, którego nie można przebaczyć *śmiertelny grzech
<i>neodvolatelný</i>		<i>bezapelacyjny</i> *bez prawa apelacji
<i>neotřesitelný</i>		*głęboka wiara *żelazny (charakter człowieka)
<i>nepochopitelný</i>	*nie do pojęcia *nie do wiary	
<i>nepopsatelný</i>	<i>nie do opisanía</i>	*nie dający się odtworzyć *taki, który nie da się opisać *niemożliwy do opisanía *zupełnie niesamowity *nieokreślony *zadziwiający
<i>neporazitelný</i>	*nie do pobicia	*którego nie można pokonać *naprawdę dobry
<i>neporovnatelný</i>		
<i>neporušitelný</i>		*(slib) <i>wieczysta przysięga</i> *(mír) <i>niezakłócony spokój</i> *(pravidlo) <i>taki, którego nie wolno łamać</i>
<i>nepostižitelný</i>		*nie dający się uchwycić

Czeski przymiotnik potencjalny z negacją na <i>-telný/-itelný</i>	Polskie odpowiedniki czeskich przymiotników z negacją na <i>-telný/-itelný</i>	
	wyrażenie do+dopełniacz rzeczownika odczasownikowego	zwroty opisowe lub przymiotniki bliskoznaczne nieoddające jednak pełnej treści danej formacji
<i>nepozorovatelný</i>		<i>*nie dający się dostrzec</i>
<i>neprokazatelný</i>	<i>nie do udowodnienia</i>	<i>nie dający się dowieść</i>
<i>neproniknutelný</i>		<i>*trudno dostępny</i> <i>*spokojny, nieodgadniony</i> <i>wyraz twarzy</i> <i>*(štit) mocny</i>
<i>nepromlčitelny</i> (praw.)		<i>nie ulegający przedawnieniu</i>
<i>nepředstavitelný</i>	<i>*nie do pomyślenia</i> <i>*nie do opisanania</i> <i>*nie do wyobrażenia</i>	<i>przechodzący wszelkie wyobrażenia</i> <i>*taki, którego nie można przewidzieć</i> <i>*poza granicami wyobraźni</i>

W tabeli nr 3 przedstawiono 24 a w kolejnej tabeli 25 derywatów zaprzeczonych z sufixem *-telný/-itelný*. W pierwszej tabeli pominięto dwa derywaty *neprokazatelný* a *nepromlčitelny*, których frekwencja w InterCorpie jest zerowa a w słowniku dwujęzycznym zostały przetłumaczone za pomocą zwrotów opisowych. Jak zauważają czescy lingwiści Václav Cvrček i Dominika Kovářiková w swoim artykule poświęconym możliwościom i ograniczeniom w lingwistyce korpusowej, sam fakt braku zjawiska w obszernym i reprezentatywnym korpusie może być jednakże cennym wynikiem prowadzonych badań (Cvrček, Kovářiková 2011, 129). Powyższe tabele wskazują, iż korpus operuje bogatym materiałem, dostarcza wiele przykładów przekładów przymiotników omawianego typu.

W przypadku korpusu widać, iż różnorodność ekwiwalentów polskich osiągnięta jest w dużej mierze poprzez użycie zwrotów opisowych lub przymiotników bliskoznacznych nieoddających jednak pełnej treści danej formacji. Jako przykład niech nam posłuży przymiotnik *neodolatelný*, który przetłumaczony został w słowniku czesko-polskim jako ‘nieodparty, nieprzewyciężony, (úsměv, krása) zniewalający’. W akademickim słowniku języka czeskiego (*Slovník spisovného jazyka českého*, 1960-1971) przymiotnik ten definiowany jest jako ‘takový, kterému není možno odolat’ (*neodolatelná touha* – ‘mocná’;

neodolatelný vyprávěč – ‘získávající posluchače’; *neodolatelná dívka* – ‘rozkošná, půvabná’). W korpusie InterCorp odnotowaliśmy 59 przykładów przymiotnika *neodolatelný*, z czego 8 razy został przetłumaczony jako ‘nieodparty’. W innych przykładach wyraz ten przetłumaczony był za pomocą przymiotników bliskoznacznych, nie zawierających w sobie znaczenia potencjalności albo zwrotów opisowych, np.:

- cz. *neodolatelný šarm* – pol. ‘porywający czar’;
 cz. *neodolatelný divoch* – pol. ‘prawdziwa bestia’,
 cz. *neodolatelný muž* – pol. ‘porywający facet; doskonały; dziarski; przekonujący; taki, któremu żadna się nie oprze; taki, któremu nie można się oprzeć; taki, któremu nie sposób się oprzeć’;
 cz. *To jsi teda měla, protože byl absolutně neodolatelný* – pol. *Bo bardzo łatwo było go pokochać.*;
 cz. *V bezvědomí byl naprosto neodolatelný.* – pol. *To był najśłodszy nieprzytomny mężczyzna.*

W tabelach zwraca uwagę pewna liczba takich przymiotników, które chociaż posiadają odpowiednik polski z formantem *-alny*, który wyspecjalizował się w tworzeniu przymiotników potencjalnych w języku polskim, w przekładach dostępnych w korpusie InterCorp zamiast nich wykorzystano inne przymiotniki bądź zwroty opisowe, np. (przykłady podajemy w następującej kolejności – słownik dwujęzyczny, InterCorp):

- czes. *neporušitelný* – pol. *nienaruszalny, nietykalny* – czes. *Neporušitelný slib nemůžeš porušit. Složil jsem neporušitelný slib.* – pol. *Takiej przysięgi nie można złamać. Złożyłem Wieczystą Przysięgę.*
 czes. *neobyvatelný* – pol. *niemieszkalny* – czes. *Povrch je přece neobyvatelný. Můj byt je neobyvatelný. Na každý neobyvatelný čtvereční kilometr připadá tři sta obyvatel.* – pol. *Oczywiście, powierzchnia nie nadaje się do zamieszkania. Mieszkanie nie nadaje się do spania. Na każdą nie nadającą się do zamieszkania milę kwadratową przypadało czterystu pięćdziesięciu mieszkańców.*

oraz przymiotnik czes. *neporovnatelný* – pol. *nieporównywalny*, który nie został umieszczony w tabeli nr 4 z powodu dużej swobody w przekładzie:

- cz. *Génius skoro neporovnatelný.* – pol. *Niemal skończony geniusz.*
 cz. *...nepřekonatelný a neporovnatelný Samuraj* – pol. *...zobaczycie niesamowitego! Niezrównanego samuraja!*

Przeprowadzona w zarysie analiza przymiotników potencjalnych w czeskim korpusie InterCorp pokazała, że korpus ten dysponuje znacznie bogatszą paletą ekwiwalentów tłumaczeniowych wyjściowego wyrazu, niż dotychczasowe słowniki przekładowe i może okazać się doskonałym narzędziem nadającym się do tłumaczenia analogicznych formacji w 38 językach, którymi to operuje korpus InterCorp, np. z formantami ang. *-able*, fr. *-able/-ible*, niem. *-bar*, *-lich*, łac. *-abilis*.

Do niewątpliwych zalet korpusu należą ilości dostępnych tekstów źródłowych, a zwłaszcza możliwość automatycznej konfiguracji znalezionych leksemów według ich frekwencji w tekstach. Pełniejsza analiza kontekstów może jednak w niektórych przypadkach ujawnić pewne wady korpusu. Mamy na myśli takie sytuacje, kiedy jeden z leksemów w tekstach posiada stosunkowo wysoką częstotliwość, przy czym, może się okazać, że większość lub nawet wszystkie przykłady, pochodzą z jednego źródła. Na przykład przymiotnik *neporušitelný* został w korpusie InterCorp odnotowany 13 razy, z czego 9 razy go przytłumaczono jako 'Wieczysta Przysięga' a źródłem są napisy filmu *Harry Potter i Księżę Półkrwi*. Może się okazać, że praca z korpusem oznacza dla badacza nie tylko potrzebę weryfikacji każdego wyniku, ale dodatkowo również to, że wyciągnięte wnioski zależą od interpretacji oraz subiektywnie określonych granic. Innymi słowy, powstanie i rozwój korpusów językowych i innych narzędzi elektronicznych ułatwia pracę językoznawcom, a nawet umożliwia rozwiązywanie zadań do tej pory nie do zrealizowania, co nie oznacza jednak, że lingwistyka korpusowa może lekceważyć lub całkowicie odrzucać rolę czynnika ludzkiego. Umiejętne więc stosowanie podstawowych parametrów wraz z zachowaniem największej obiektywności w procesie weryfikacji zebranego materiału korpusowego jest wyrazem wysokiego kunsztu warsztatowego tłumacza czy badacza lingwisty.

Bibliografia

- Cvrček, Václav, Kovaříková, Dominika. 2011. *Možnosti a meze korpusové lingvistiky*. W „Naše řeč” 94: 113-133.
- Cvrček, Václav, Richterová, Olga. 2015. „Jaké korpusy zpřístupňuje Český národní korpus?” Data dostępu 10 września. <http://wiki.korpus.cz/doku.php?id=cnk:uvod&rev=1434621271>.
- Rosen, Alexandr, Vavřín, Martin. 2015. „Korpus InterCorp – čeština, verze 8. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK.” Data dostępu 10 września. <http://www.korpus.cz>.

- Kallas, Krystyna. 1998. *Przymiotnik*. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, pod redakcją Renaty Grzegorzczukowej, Romana Laskowskiego i Henryka Wróbla, 17-21. Warszawa: PWN.
- Ptak, Lenka. 2009. *Przymiotniki o znaczeniu potencjalnym w językach czeskim, słowackim i polskim*. Wrocław: Wydawnictwo UWr.
- Siatkowski, Janusz, Basaj, Mieczysław. 2010. *Słownik czesko-polski*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Slovník spisovného jazyka českého*. 1960-1971. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.